

Koncept „gołąb” w językowym obrazie świata Ukraińców, Rosjan i Polaków

Olena Kowalewska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań – Polska
olena.kowalewska@amu.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0003-1241-449X>

Концепт „голуб” у мовній картині світу українців, росіян та поляків

Олена Ковалевська

Університет ім. Адама Міцкевича, Познань – Польща

АНОТАЦІЯ. Метою наукової розвідки є спроба обговорити й проаналізувати лінгвістичний аспект концепту „голуб” у мовній картині світу українців, росіян і поляків. Завдання статті – виявити вербалізатори концепту, визначити спільні та відмінні семантичні значення, що формують структуру концепту в трьох різних і водночас споріднених образах світу. З концептуалізованим образом голуба пов’язані різноманітні етнокультурні, міфологічні, символічні та інші значення. Спільним для проаналізованих лінгвокультур є полісемантичний характер концепту, який відображає як позитивні, так і негативні конотації (безперечно переважають перші). У семантичній структурі домінують значення, пов’язані з образом голуба в християнстві та слов’янській культурі (спільні для аналізованих мовних картин світу), а на периферії – ті, що сягають міфології, традицій та народних вірувань (відмінні, індивідуальні для досліджуваних лінгвокультур).

Ключові слова: концепт „голуб”, концептуальне значення, символ, мовна картина світу

The concept “dove” in the linguistic worldview of Ukrainians, Russians and Poles

Olena Kowalewska

Adam Mickiewicz University, Poznań – Poland

ABSTRACT. The article is dedicated to analysing the linguistic aspect of the concept “dove” in how Russian, Ukrainian and Polish languages depict the world. The aim of the article is to identify verbalizers of the concept, as well as similarities and dissimilarities in the various semantic meanings shaping the structure of the concept in these three different but also related worldviews. There are different ethnocultural, mythologic and symbolic meanings connected with the conceptual meaning of the dove. The linguistic cultures in question share a common polysemanticity of this concept, which reflects both the positive and negative connotations (of which the former are much more common). The semantic structure is dominated by dove images in Christian and Slavic culture (common to the three worldviews), as well as peripheral ones, which are linked with mythology, tradition and folk beliefs (distinct and individual for the linguistic cultures studied here).

Keywords: concept „dove”, conceptual meaning, symbol, language pictures of the world

Podstawy teorii lingwistycznej o sposobach egzemplifikacji i interpretacji świata zostały nakreślone już w pracach Wilhelma von Humboldta, Edwarda Sapira, Benjamina Lee Whorfa, Oleksandra Potebni i in. Humboldt wysunął hipotezę, że w każdym języku zawarty jest inny (tj. odmienny) sposób interpretacji świata oraz kategoryzowania go przez charakterystyczny dla danego języka system myśli i uczuć. W języku jest zakodowana pamięć historyczna (kulturowa) zarówno ludzkości jako zbiorowości, jak i poszczególnych narodów [Гумбольдт 1984]. Kontynuacją i jednocześnie przedłużeniem koncepcji Humboldta jest teoria lingwistyczna Sapira-Whorfa, zgodnie z którą nosiciele określonego języka mają różne obrazy świata. Sapir stwierdził, że „dzielimy naturę w kierunku sugerowanym przez nasz język ojczysty” [Сэпир 1993: 174].

Według polskiego etnolingwisty prof. Jerzego Bartmińskiego językowy obraz świata jest

zawartą w języku, różnie zwerbalizowaną interpretacją rzeczywistości, dającą się ująć w postaci zespołu sądów o świecie. Mogą to być sądy „utrwalone”, czyli mające oparcie w samej materii języka, a więc w gramatyce, słownictwie, w kliszowych tekstach (np. w przysłowiach), ale także sądy presuponowane, tj. implikowane przez formy językowe, utrwalone na poziomie społecznej wiedzy, przekonań, mitów i rytuałów [Bartmiński 2006: 12].

Składnikami językowego obrazu świata są koncepty kulturowe. Człowiek, zdobywając wiedzę i doświadczenie, przekształca je w odpowiednie koncepty, które łączą się ze sobą, tworząc stale projektowany, modyfikowany i udoskonalany przez

człowieka system. Ukraińska lingwistka Oksana Jasinowska twierdzi, że koncept jest „idealnym pojęciem, które odzwierciedla narodowo-kulturowe i osobiste doświadczenia oraz wiedzę człowieka o świecie” [Ясіновська 2000: 152–153].

Celem niniejszego artykułu jest próba omówienia i analizy płaszczyzny lingwokulturologicznej konceptu „gołąb” w językowym obrazie świata Ukraińców, Rosjan i Polaków. Zadaniem pracy jest określenie werbalizatorów konceptu, ustalenie wspólnych i odmiennych znaczeń semantycznych kształtujących strukturę konceptu w trzech różnych i jednocześnie zbieżnych obrazach świata.

Dla określenia znaczenia konceptu i jego roli w językowym obrazie świata ważne jest odwołanie się do źródeł leksykograficznych – słowników lingwistycznych i encyklopedycznych, co podkreślają tacy uczeni, jak Rewekka Frumkina, Witalij Kononenko, Tetiana Kosmeda i in.

I tak w *Большом академическом словаре русского языка* pod red. Kirilla Gorbaczewicza wyraz *голубь* (*gołąb*) ma 4 znaczenia: 1) ‘średniej wielkości ptak z krótkim dziobem, dużym wolem i opierzeniem o różnych kolorach (często szaroniebieskim lub białym)’; 2) *только в л. мн.* ‘to samo, co gołębiowate (w 3 znac.)’; 3) *pot.* ‘pieszczotliwy zwrot do mężczyzny’; 4) ‘starożytna rosyjska ludowa gra taneczna’ [БАСРЯ 2006: 262–263]. W *Словнику української мови* pod red. nauk. Witlija Rusaniwskiego wyrazowi *голуб* (*gołąb*) przypisano 3 znaczenia, z których dwa zbieżne są z językiem rosyjskim (1. i 3. znaczenie), lecz jedno jest odmienne: ‘dekoracja wykonana z papieru, wosku lub innych materiałów, które wyglądają jak taki ptak; produkt z ciasta w postaci takiego ptaka’ [СУМ-20 2012: 685]. Natomiast w *Uniwersalnym słowniku języka polskiego* pod red. Stanisława Dubisza wyrazowi *gołąb* przypisano tylko 2 znaczenia: 1) ‘Columba, ptak średniej wielkości, roślinożerny, karmiący młode wydzieliną z wola’; 2) *publ. przen.* ‘zwolennik polityki ugody i kompromisu (w przeciwieństwie do jastrzębia)’ [USJP 2006: 1043].

Głównymi werbalizatorami konceptu „gołąb” w języku ukraińskim są leksemy: *голуб*, *голубина* (poet.), *гуля* (dziec., folk.), *горлиця* (dziki gołąb) [ССУМ 2001: 356], *голубець* (pieszcz.), *голубка*, *голубки*, *голуб миру* [СУМ-12 1971: 118], *голубеня*, *голубенятко* (pieszcz.), *голубиця*, *голубок* (pieszcz.), *голубочок* (pieszcz.), *голубонька* (pieszcz.), *голубочка* (pieszcz.), *голубонька* (pieszcz.), *голубонько* (pieszcz.), *голуб’я*, *голуб’ятко* (pieszcz.), *голуб’яточко* (pieszcz.) [СУМ-20 2012: 686–689]; z kolei w języku rosyjskim *голубь*, *голубка*, *голубица* (przestarz.), *голубок* (pot.), *голубонька* (pot.), *голубочек* (lud., poet.), *голубочка* (lud., poet.), *голубушка* (lud., poet.), *голубчик* (lud., poet.) [БАСРЯ 2006: 259–263], *гуля*, *гулька* (pot., dziec.), *горлиця* (przestarz.), *турман*, *клинтух*, *вахирь*, *сизарь*, *сизокрылый*, *крылатый почтальон*, *птица*, *птица мира* [ССРЯ 2022]; w języku polskim: *gołąb*, *gołąbek* (pot.) [USJP 2006: 1043], *gołębica* (stp.), *gołąbka* (samiczka gołębia) [Bańkowski 2000: 449], *gołąbeczek*, *gołąb pospolity*, *garłacz*, *gołąb pocztowy*, *pocztowiec*, *gołębię*, *grzywacz*, *pawik*, *synogarlica*, *turkawka* [WSWB 2005: 202], *gołąb pokoju* [SJP 2022]. Wspólnymi werbalizatorami dla analizowanych lingwokul-

tur są nazwy na określenie samca, samicy, ich potomstwa oraz utworzone od nich formy pieśzcotliwe, a także określenie *gołąb pokoju*, które nawiązuje do dawnych tradycji chrześcijańskich, np.: „Najstarsze wzmianki na temat oliwki znaleźć można w wielu starożytnych źródłach pisanych. W tamtych odległych czasach traktowana była jako drzewo święte, a jej ulistnione gałązki stanowiły symbol pokoju. Także u nas biały gołąb pokoju niósł w dziobie taką gałązkę, chociaż wielu z nas brało ją za zwykłą witekę wierzbową” [Pawlicka 2004].

Koncept „gołąb” w badanych językowych obrazach świata jest jednym z kluczowych, o czym świadczą liczne nazwy własne, których etymologia nawiązuje do werbalizatorów konceptu. W języku polskim naliczymy ponad 120 nazwisk pochodzących od słów *gołąb*, *gołąbeczek*, *gołębiarz*, *gołębica*, *gołębnik* i in.: *Gołąb*, *Gołąbecki*, *Gołąbiek*, *Gołąbiński*, *Gołąbowicz*, *Gołąbka*, *Gołąbkiewicz*, *Gołąbko*, *Gołąbczak*, *Gołąbniak*, *Gołęb*, *Gołębecki*, *Gołębiarczyk*, *Gołęba*, *Gołębski*, *Gołombczyk*, *Gołób*, *Galubonis*, *Golubowski*, *Holub*, *Holubiczka* i in. [Rymut 1999: 249–250]. Symboliczny wymiar leksemu „gołąb” stanowi również grunt, na którym powstały i ukształtowały się ojkonimy w języku ukraińskim: *с. Голубів* (wieś w obwodzie czernichowskim), *с. Голуби* (wieś w obwodzie połtawskim), *с. Голубівка* (wieś w obwodzie charkowskim), *с. Голуб’ятин* (wieś w obwodzie żytomierskim), nazw mieszkańców wsi: *голубчанин*, *голубинець*, *голубівець*, *голубовець* i in. W języku rosyjskim np. odnotowujemy powstanie hydronimów: *р. Голубки* (rzeka w obwodzie tulskim), *р. Голубь* (rzeka w Kraju Stawropolskim).

Analizując jeden z kluczowych ornitologicznych konceptów w językowym obrazie świata Słowian, nie możemy pominąć frazeologii, która, jak twierdzi J. Bartmiński, „odzwierciedla dawne i współczesne wyobrażenia kulturowe” [Bartmiński 2018: 33]. Frazeologizmy ze słowem *gołąb*, które funkcjonują w języku polskim i ukraińskim, odzwierciedlają przede wszystkim pozytywne konotacje związane z człowiekiem lub parą zakochanych, np.: pol. *człowiek gołębiego serca*, *o gołę bim sercu* – ‘człowiek niezwykle dobry, łagodny, tkliwy’, *gołębie serce* – ‘dobre, czułe, łagodne usposobienie’, *gruchać jak dwa gołąbki* – ‘czułe rozmawiać ze sobą, okazując sobie sympatię, miłość; przymilać, czulić się do siebie’ [WSF 2009: 123]; ukr. *жити як (мов, наче) [ти] голубки* – ‘żyć w pełnej zgodzie, bardzo przyjaźnie’ [СФУМ 2008: 160]. W obu językach występuje frazeologizm *siwy jak gołąbek* (ukr. *сивий (сива) як голуб (голубка)*), który charakteryzuje zewnętrzny wygląd człowieka i ma neutralną konotację: ‘całkowicie siwy, o włosach zupełnie białych’ [WSF 2009: 123, СФУМ 2008: 160]. Natomiast w języku rosyjskim związki frazeologiczne ze słowem *голубь* przekazują raczej negatywną konotację, np.: *гонять голубей* – ‘leniuchować, bezużytecznie spędzać czas’, *голуби из голубятни улетели* – ‘o głupim, niewykształconym człowieku’, *спугнуть голубей* (slang. krym.) – ‘ukraść pościel, która została wywieszona do suszenia’, *пускать голубей (голубков, голубя)* (slang. młodz., żart.) – ‘puszczać baki’ [Мокиенко, Никитина 2007: 149].

Odnotowujemy również obraz ptaka w przysłowiach, które odzwierciedlają zakodowane w języku poglądy i obyczaje narodów. Na uwagę zasługuje polskie

przysłowie, w którym *gołąb* występuje jako nieosiągalny dla człowieka obiekt: *Lepszy wróbel w garści (w ręku) niż gołąb na dachu* – ‘warto jest dysponować czymkolwiek, nawet jeśli nie zaspokaja to całkowicie naszych oczekiwań’ [WSF 2009: 211]. W języku ukraińskim przysłowia odwołujące się do gołębi dotyczą przede wszystkim relacji między zakochanymi i członkami rodziny, np.: *Живуть між собою як голубів пара; Люблю свою любку, як голуб голубку; Не спаруєш голубки до півня, бо голубка півневі нерівня* [Українські народні прислів'я та приказки 1955: 115]. Wspólne dla obu lingwokultur jest przysłowie o pracy: ukr. *Печені голуби не летять до губи*; pol. *Pieczone gołąbki same nie lecą (przyjdą) do gąbki* [Демський 2013: 103]. Natomiast w języku rosyjskim funkcjonuje przysłowie dotyczące motywacji: *Будь в голубятне корм, голуби слетятся* [Даль 1903: 381].

Nasi przodkowie nadawali symboliczny wymiar i znaczenie zwierzętom i ptakom, wierząc, że ich życie miało bezpośredni wpływ na los człowieka. Kiedy zwierzę zginęła w lesie, wierzono, że nieuchronnie wpłynie to dobrze lub źle na ludzi, ale zawsze będzie to nieoczekiwane. Stąd mówiono: ukr. *Щось велике в лісі здохло!*, ros. *В лесу что-то (большое) сдохло* (tłum. ‘Coś wielkiego zdechło w lesie!’). Wierzono również, że czarne zwierzęta szkodzą ludziom, ponieważ mają w sobie diabła: gdy przechodzą drogę lub głośno krzyczą – to złe znaki [Жайворонок 2006: 240–241]. Od dawna w wizji narodu obrazy zwierząt stały się nosicielami określonych cech ludzkich (głównie negatywnych): wilk – krwiożerczości, lis – przebiegłości, zając – tchórzostwa, niedźwiedź – siły, wół – cierpliwości, owca – posłuszeństwa, cielę – naiwności itp. [Кононенко 1996: 148]. Wszystko to potwierdza np. konceptualizacja obrazów ptaków z rodziny krukowatych, które ze względu na czarny kolor często stają w opozycji do jasnych, białych ptaków, takich jak gołębie.

Z konceptem „gołąb” w językowym obrazie świata Ukraińców, Rosjan i Polaków związane są przede wszystkim motywy sakralne, które zawdzięczamy tradycji chrześcijańskiej. Ptak ten jest często nazywany Bożym, ofiarnym, jest biblijnym symbolem Ducha Świętego, więc jego obrazy często można zobaczyć na ścianach świątyń. Pozwala to na wyodrębnienie w strukturze konceptu znaczenia ‘ten, który jest symbolem Ducha Świętego’ (werbalizatory – *gołąb, gołębica*): pol. *Duchu Święty, gołębico, zleć! Duchu Święty, nad tą pieśnią świeć* [Każdej nocy i każdego dnia... 1988: 224], ukr. *Радуйтеся, янголиві лики, Іде до раю Матир Владики, Гавриил тобі висть принесе: Зове тебе Син висть принесе... Ідеш від нас, о царице!... Іди, иди, голубице* [ЕССКУ 2019: 184–185], ros. *Голубь, словно Дух Святой, Подымается над землей, Крылья веры расправляет, Надежду и любовь в сердце вселяет!* [Кужильная 2011].

W polskiej kulturze religia ma szczególne miejsce, czego wyrazistym odzwierciedleniem jest rozszerzenie semantyki analizowanego konceptu poprzez nowy aspekt znaczeniowy, tj. ‘ten, który jest atrybutem świętych’ (werbalizator – *gołąb*). Gołąb jest utożsamiany nie tylko z Duchem Świętym, lecz występuje jako atrybut wielu innych świętych: „z pierścieniem – św. Agnieszki, na ramieniu siedzącym –

Dawida, na głowie – św. Emurcha, przy uchu piszącego – dający natchnienie św. Grzegorzowi Wielkiemu” [Kopaliński 1991: 93].

W folklorze ukraińskim gołębiom przypisuje się magiczne stworzenie świata, o czym świadczą pieśni rytualne, np.: „Коли не було з нащадка (спочатку) світа, Тоди не було неба ні землі, А полем було сине море, А серед моря зелений явір, На явороньку три голубоньки, Три голубоньки радоньку радять, Радоньку радять, Радоньку радять, як світ сновати...” [Жайворонок 2006: 142]. Uwzględniając powyższe spostrzeżenia, w językowym obrazie świata Ukraińców koncept „gołąb” zawiera również znaczenie ‘ten, który przyczynił się do powstania świata’ (werbalizator – *gołąb*).

Gołąb w wielu kulturach, w tym również słowiańskiej, jest uważany za ptaka o znaczeniu symbolicznym. W przeciwieństwie do faktycznego zachowania, „przypisywano mu delikatny, pokojowy i spokojny charakter, co uczyniło go ucieleśnieniem łagodności, miłości” [CCIC 2008: 337–338]. Być może dlatego uzyskał status symbolu pokoju jeszcze w Starym Testamencie. Po II wojnie światowej słynny rysunek gołębia z gałązką oliwną Pabla Picassa stał się nowoczesnym symbolem pokoju między narodami. Odzwierciedla to jeszcze jedno wspólne dla analizowanych lingwokultur znaczenie konceptu – ‘ten, który jest symbolem pokoju’ (werbalizatory – *gołąb*, *gołąb pokoju*): pol. „We wrocławskim Kongresie Intelktualistów (1948) uczestniczył m.in. Picasso. Podobno na ścianie hotelu lub czyjegoś mieszkania prywatnego naszkicował gołąbka pokoju. Niektórzy powiedzą, że symbol nieaktualny, ale z drugiej strony – takie nazwisko! Czy ktoś zna losy tego malunku?” [Górny 2003]; ukr. „Скажи мені, птаху, мій голубе миру, Чому того миру землі не несеш? Лиш в хмарному небі літаєш так щиро, Та кинуті крихти від хліба клюєш [Остроух 2019]; рос. Все примеряет – все соединяет! Любви – объединяющая сила! Лучится, светит и сияет! Вселенский Голубь мира!” [Фэйтор 2021: 4].

Symboliczny wymiar gołębia dotyczy również relacji interpersonalnych. Sympatię ludzi od dawna wzbudzała wierność pary gołębi, dlatego stały się one symbolem miłości, małżeńskiej wierności, młodej pary. Najlepszym tego potwierdzeniem są liczne pieśni ludowe: pol. *Kochali się, lubili się, Jak gołębiów para* [Pieśni Wileńszczyzny 1992: 67]; ukr. *Ой там на горі, ой там на крутій, Ой там сиділа пара голубів, Вони сиділи, любувалися, Сизими крильми обіймалися* [Українські літні обряди та пісні 2008] i in. Są one również szeroko rozpowszechnione jako poetyckie obrazy mężczyzny i kobiety, pana młodego i panny młodej w pieśniach weselnych, kołomyjkach, poezji i pod.: рос. *У голубя у сизого / Золотая голова, / У голубушки у сизої / Алой лентой убрана, / У Степана Фомича / Расхорошая жена* [СДЕС 1995: 516], ukr. *Та я іду попід дуба, звідаюся дуба, Та чи сюди доріжина до голуба* [Жайворонок 2006: 143], pol. *Z pokoju liść nadziei niesiesz, gołębico!* [Kopaliński 1991: 93]. Pozwala to na wyodrębnienie w semantycznej strukturze konceptu „gołąb” takich znaczeń, jak: ‘te, które symbolizują czystość, miłość, parę młodą’ (werbalizator – *gołębie*), ‘ten, który symbolizuje mężczyznę, pana mło-

dego’ (werbalizator – *gołąb*), ‘ta, która symbolizuje kobietę, pannę młodą’ (werbalizator – *gołębica*). W językowym obrazie świata Ukraińców pojawia się jeszcze jedno znaczenie – ‘te, które są atrybutem wesela’ (werbalizator – *para gołębi*). Rysunek pary gołębi pojawia się na ręczniku weselnym, który jest elementem ceremonii ślubnej obrzędu prawosławnego, również figurki ptaków z ciasta znajdują się na chlebie weselnym, symbolizując kochającą się parę i szczęśliwy związek, np.: *Гой вишию голубочка та ще й голубицу, Бих ня Госпідь не полишив колис водовицєв (вдовою). Гой вишию голубочків у многії цвіта – Бих я була з милим в парі на многії літа* [ЕССКУ 2019: 186].

Para gołębi w etnokulturze ukraińskiej uosabia nie tylko miłość i wierność małżeńską, ma również znaczenie odmienne. Dwa gołębie, które piją razem wodę, a następnie rozlatują się w różne strony, symbolizują rozstanie: *А де ж тая криниченька, що голуб купався? А де ж тая дівчинька, що я женихався?* [Кононенко 1996: 140]. Natomiast gołębie znajdujące się daleko od siebie oznaczają niewierność, potwierdzeniem czego są pieśni ludowe: *Ой н’є голуб воду, голубка воркоче: „Либонь, мене мій миленький покинути хоче”* [Кононенко 1996: 140]. Gołąb, który pozostał bez pary, „symbolizuje samotnego lub porzuczonego mężczyznę” [Жайворонко 2006: 142], np.: *Наступила чорна хмара и темная нич, Полетела голубонька од голуба прич* [Милорадович 1992: 339]. Analizowany koncept w językowym obrazie świata Ukraińców, w przeciwieństwie do innych lingwokultur, ma następujące znaczenia: ‘te, które symbolizują niewierność, rozstanie’ (werbalizator – *dwa gołębie*), ‘ten, który przedstawia samotnego mężczyznę’ (werbalizator – *gołąb*).

We wszystkich badanych etnokulturach wierzono, że gołębie przynoszą szczęście do domu, w którym zamieszkają [СДЕС 1995: 515]. Pozwala nam to na określenie wspólnego znaczenia w semantyce – ‘ten, który przynosi szczęście’ (werbalizator – *gołąb*), np.: *Gołąb jak przyleci, to szczęście* (polskie wierzenie ludowe). Rosjanie i Ukraińcy również wierzyli, że gołębie nie płoną w ogniu i chronią dom przed pożarem, a kiedy zapali się budynek, żeby ugasić pożar, należy wrzucić białego gołębia do ognia [Войтович 2002: 402]. Dla tych dwóch językowych obrazów świata wyodrębniamy kolejne znaczenia konceptu: ‘ten, który chroni dom przed pożarem’, ‘ten, który nie płonie w ogniu’ (werbalizator – *gołąb*), np.: *Под которой кровлей голуби водятся, та не горит* (rosyjskie wierzenie ludowe). Oprócz pozytywnej konotacji związanych z gołębiem w domu u Rosjan pojawia się i negatywna – ‘ten, który rokuje śmierć’ (werbalizator – *gołąb*). Wynika to z wierzeń narodu o tym, że gołąb, który wleciał do domu, przewiduje śmierć [СДЕС 1995: 516–517]. Znaczenie to nie występuje w językowych obrazach świata Ukraińców i Polaków.

Wśród innych komponentów w semantycznej strukturze konceptu „gołąb” na uwagę zasługuje również kolejny, tj.: ‘ten, którego grzech zabijać i jeść’ (werbalizator – *gołąb*), np.: *Вбивати голуба не можна. Цим можна викликати лихо на свою сім’ю та господарство* (ukraińskie wierzenie ludowe). Powszechnie wierzono, że dusza człowieka po śmierci może być wcielona w gołębia, prawdopodobnie z tego

powodu do XVII wieku istniał zakaz spożywania mięsa gołębiego [ЕССКУ 2019: 183]. Charakterystyczny dla badanych językowych obrazów świata był również zakaz zabijania i krzywdzenia ptaków. Nieprzestrzeganie tych zasad było utożsamiane z grzechem, którego konsekwencją była nieuchronna kara: śmierć dzieci (małopol.), problemy związane z hodowlą bydła (ros., pol.) [СДЕС 1995: 515].

Szczególne znaczenie w kulturach słowiańskich odgrywa ubarwienie ptaka. Na przykład w polskiej tradycji biały gołąb jest talizmanem zdrowia, antidotum przeciw zarazie, ale także symbolem smutku: *Pomiędzy nami lata biały gołąb smutku i nosi ciągle wieści* (Juliusz Słowacki). Natomiast czarny gołąb to wdowieństwo [Kopaliński 1991: 93]. Informacje o tym w strukturze analizowanego konceptu odzwierciedlają następujące znaczenia: 'ten, który jest talizmanem zdrowia', 'ten, który jest symbolem smutku', 'ten, który symbolizuje wdowieństwo' (werbalizator – *gołąb*).

W tradycji ukraińskiej obraz siwej gołębiczy jest utożsamiany z matką. Przykładem tego są pieśni chwalebne, które były śpiewane przez córki dla swoich matek podczas świętowania narodzenia Najświętszej Maryi Panny (21 września), np.: *Гой, хто в цім гнізді? Сива голубка. Рано вставала, дзьобчиком пряла. Дзьобчиком пряла, крильцями ткала – Своїх маленьких потят вбирала...* [ЕССКУ 2019: 187]. Pozwala to na określenie jeszcze jednego znaczenia konceptu w językowym obrazie świata Ukraińców – 'ta, która symbolizuje matkę' (werbalizator – *gołębica*).

Podsumowując, należy podkreślić, że koncept „gołąb” w językowych obrazach świata Ukraińców, Rosjan i Polaków jest jednym z kluczowych konceptów ornitologicznych. Wskazuje na to rozległy system werbalizatorów, który obejmuje zarówno nazwy na określenie samca, samiczki i ich potomstwa, co bezpośrednio przekłada się na poszerzenie płaszczyzny semantycznej. Z konceptualizowanym obrazem gołębia powiązane są różne etnokulturowe, mitologiczne, symboliczne i inne znaczenia. Wspólna dla analizowanych lingwokultur jest także polisemantyczność konceptu, która odzwierciedla pozytywne, jak i negatywne konotacje (spośród nich pierwsze zdecydowanie przeważają). Dominujące w strukturze semantycznej są znaczenia nawiązujące do obrazu gołębia w chrześcijaństwie i kulturze słowiańskiej (wspólne dla analizowanych językowych obrazów świata), natomiast na peryferiach znajdują się te dotyczące mitologii, tradycji i wierzeń ludowych (odmienne, indywidualne dla badanych lingwokultur).

Należy również zwrócić uwagę na fakt, iż dziś zauważalny jest mniej przychylny stosunek ludzi do gołębi niż kiedyś. Trudno o większy paradoks: z jednej strony gołębie są wyobrażeniem Ducha Świętego, pokoju, miłości, z drugiej (szczególnie w miastach) – najbardziej zniechęconymi ptaszyskami, obdarzonymi mocno obraźliwymi epitetami. Zmieniające się podejście człowieka XXI wieku do gołębi, utrwalone w warstwie leksykalnej, może stanowić punkt wyjścia do dalszych badań, które z kolei umożliwiłyby prześledzenie oraz skonfrontowanie współczesnych konotacji i asocjacji Ukraińców, Rosjan i Polaków wpływających na rozszerzenie płaszczyzny semantycznej konceptu „gołąb”.

Wykaz skrótów

- SJP – *Słownik języka polskiego PWN*, [w:] Źródło elektroniczne: <https://sjp.pwn.pl/>.
- USJP – *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN*, t.: A–J, pod red. S. Dubisza, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.
- WSF – *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami*, oprac. A. Kłosińska, E. Sobol, A. Stankiewicz, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009.
- WSWB – *Wielki słownik wyrazów bliskoznacznych PWN*, pod red. M. Bańko, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005.
- БАСРЯ – *Большой академический словарь русского языка*, в 30 томах, под ред. К.С. Горбачевича, Москва – Санкт-Петербург: Наука, 2006, т. 4: Г–День.
- ЕССКУ – *Енциклопедичний словник символів культури України*, за заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, В.В. Куйбіди, Корсунь-Шевченківський: ФОП Гавришенко В.М., 2019.
- СДЕС – *Славянские древности: этнолингвистический словарь*, под общей ред. Н.И. Толстого, Москва: Международные отношения, 1995, т. 1: А–Г.
- ССІС – *Слов'янський світ. Ілюстрований словник-довідник міфологічних уявлень, вірувань, обрядів, легенд та їхніх відлунь у фольклорі і пізніх звичаях українців, братів-слов'ян та інших народів*, упоряд. О.А. Кононенко, Київ: Асоціація ділового співробітництва „Український міжнародний культурний центр”, 2008.
- ССРЯ – *Словарь синонимов русского языка*, [в:] Электронный ресурс: <https://text.ru/synonym>.
- ССУМ – *Словник синонімів української мови*, в 2 томах, А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк, С.І. Головащук та ін., Київ: Видавництво „Наукова думка”, 2001, т. 1.
- СУМ-12 – *Словник української мови*, в 11 томах, Київ: Видавництво „Наукова думка”, 1971, т. 2.
- СУМ-20 – *Словник української мови*, в 20 томах, Київ: Видавництво „Наукова думка”, 2012, т. 3.
- СФУМ – *Словник фразеологізмів української мови*, уклад. В.М. Білоноженко та і ін., Київ: Видавництво „Наукова думка”, 2008.

Wykaz skrótów [References]

- SJP – *Słownik języka polskiego PWN* [Dictionary of the Polish Language PWN], [w:] Źródło elektroniczne: <https://sjp.pwn.pl/>.
- USJP – *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN*, t.: A–J [Universal Dictionary of the Polish Language PWN, t: A–J], pod red. S. Dubisza, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.
- WSF – *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami* [The Great Phraseological Dictionary PWN with Proverbs], oprac. A. Kłosińska, E. Sobol, A. Stankiewicz, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009.

- WSWB – *Wielki słownik wyrazów bliskoznacznych PWN* [*The Great Dictionary of Synonyms PWN*], pod red. M. Bańko, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005.
- BASRYa – *Boł'shoj akademicheskij slovar' russkogo jazyka* [*The Great Academic Dictionary of the Russian Language*], v 30 tomah, pod red. K.S. Gorbachevicha, Moskva – Sankt-Peterburg: Nauka, 2006, t. 4: G–Den'.
- ESSKU – *Entsyklopedychnyi slovnyk symboliv kultury Ukrainy* [*Encyclopedic Dictionary of Cultural Symbols of Ukraine*], za zah. red. V.P. Kotsura, O.I. Potapenko, V.V. Kuibidy, Korsun-Shevchenkivskiy: FOP Havryshenko V.M., 2019.
- SDES – *Slavyanskie drevnosti: etnolingvisticheskij slovar'* [*Slavic Antiquities: Ethnolinguistic Dictionary*], pod obshchej red. N.I. Tolstogo, Moskva: Mezhdunarodnye otnosheniya, 1995, t. 1: A–G.
- SSIS – *Slovianskyi svit. Iliustrovanyi slovnyk-dovidnyk mifolohichnykh uiaвлен, viruvan, obriadiв, lehend ta yikhnikh vidlun u folklori i piznikh zvychaiakh ukrainsiv, brativ-slovian ta inshykh narodiv* [*Slavic World. Illustrated Dictionary-Handbook of Mythological Ideas, Beliefs, Rites, Legends and Their Echoes in the Folklore and Late Customs of Ukrainians, Slavic Brothers and Other Nations*], uporiad. O.A. Kononenko, Kyiv: Asotsiatsiia dilovoho spivrobotnytstva „Ukrainskyi mizhnarodnyi kulturnyi tsentr”, 2008.
- SSRYa – *Slovar' sinonimov russkogo jazyka* [*Dictionary of Synonyms of the Russian Language*], [v:] Elektronnyj resurs: <https://text.ru/synonym>.
- SSUM – *Slovnnyk sinonimiv ukrainskoi movy* [*Dictionary of Synonyms of the Ukrainian Language*], v 2 tomakh, A.A. Buriachok, H.M. Hnatiuk, S.I. Holovashchuk ta i in., Kyiv: Vydavnytstvo „Naukova dumka”, 2001, t. 1.
- SUM – *Slovnnyk ukrainskoi movy* [*Dictionary of the Ukrainian Language*], v 11 tomakh, Kyiv: Vydavnytstvo „Naukova dumka”, 1971, t. 2.
- SUM – *Slovnnyk ukrainskoi movy* [*Dictionary of the Ukrainian Language*], v 20 tomakh, Kyiv: Vydavnytstvo „Naukova dumka”, 2012, t. 3.
- SFUM – *Slovnnyk frazeolohizmiv ukrainskoi movy* [*Dictionary of Phraseological Units of the Ukrainian Language*], uklad. V.M. Bilonozhenko ta i in., Kyiv: Vydavnytstvo „Naukova dumka”, 2008.

Wykaz wykorzystanej literatury

- Bańkowski A., *Etymologiczny słownik języka polskiego*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000, t. 1: A–K.
- Bartmiński J., *O założeniach i postulatach lingwistyki kulturowej (na przykładzie definicji PRACY)*, [w:] „Półrocznik Językoznawczy Tertium”, 2018, t. 3, nr 1, s. 26–55.
- Bartmiński J., *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2006.
- Górny A., *Skleroza boli*, [w:] „Gazeta Wrocławska”, 16.05.2003.
- Każdej nocy, każdego dnia: antologia polskiej liryki religijnej*, wybór i oprac. B. Ostromęcki, Warszawa 1988, t. 1.
- Kopaliński W., *Słownik symboli*, Warszawa: Wiedza Powszechna, 1991.
- Pawlicka D., *Olimpijski wieniec dla Anny*, [w:] „Gazeta Poznańska”, 24.08.2004.
- Pieśni Wileńszczyzny*, zebra. i oprac. J. Mincewicz, Olsztyn: Towarzystwo Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej Oddział w Olsztynie, 1992.

- Rymut K., *Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny*, Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PWN, 1999, t. 1: A–K.
- Войтович В.М., *Українська міфологія*, Київ: Либідь, 2002.
- Гумбольдт В., *Избранные труды по языкознанию*, пер. с нем. проф. Г.В. Рамишвили, Москва: Прогресс, 1984.
- Даль В., *Толковый словарь живого великорусского языка*, в 4 томах, 1903, т. 1: А–З.
- Демський М., *Короткий польсько-український словник прислів'їв і приказок*, упор. О. Демська, Дрогобич-Київ 2013.
- Жайворонко В.В., *Знаки української етнокультури: словник-довідник*, Київ: Довіра, 2006.
- Кононенко В.І., *Символи української мови*, Івано-Франківськ: Плай, 1996.
- Кужильная С., *Белый голубь словно Дух Святой*, 2011, [в:] Электронный ресурс: <https://stihi.ru/2011/09/10/3154>.
- Милорадович В.П., *Життє-буттє лубенського крестьянина*, [в:] *Українци: народні вірування, повір'я, демонологія*, упор., прим. та біограф. нариси А.П. Пономарьова, Т.В. Косміної, О.О. Борьяк, Київ: Либідь, 1992, с. 170–341.
- Мокиенко В.М., Никитина Т.Г., *Большой словарь русских поговорок*, Москва: ЗАО „ОЛМА Медиа Групп”, 2007.
- Остроух В., *Голуб миру*, [в:] Электронный ресурс: <http://www.poetryclub.com.ua/getpoem.php?id=945582>.
- Сэпир Э., *Избранные труды по языкознанию и культурологии*, пер. с англ. проф. А.Е. Кибрика, Москва: Прогресс, 1993.
- Українські літні обряди та пісні*, упор. А.Ф. Завальнюк, Вінниця: Нова книга, 2008, [в:] Электронный ресурс: <https://nashe.com.ua/song/18744>.
- Українські народні прислів'я та приказки*, упор. В. Бобкова, Ф. Лавров, Київ: Вид-во АН УРСР, 1955.
- Фэйтор Ф., *Голубь Мира*, 2021, [в:] Электронный ресурс: <https://writercenter.ru/library/fentezi/sbornik-stihov/sbornik-stihotvorenij-golub-mira/488060.html>.
- Ясіновська О., *IL NOME DELL'AMORE: Концепт любов і слово любов у текстах Нового Завіту*, [в:] „Вісник Львівського університету. Серія філологічна”, 2000, вип. 29, с. 152–165.

Wykaz wykorzystanej literatury [References]

- Bańkowski A., *Etymologiczny słownik języka polskiego [Etymological Dictionary of the Polish Language]*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000, t. 1: A–K.
- Bartmiński J., *O założeniach i postulatach lingwistyki kulturowej (na przekładzie definicji PRACY) [On the Assumptions and Postulates of Cultural Linguistics (on the Translation of the Definition of WORK)]*, [w:] „Półrocznik Językoznawczy Tertium”, 2018, t. 3, nr 1, s. 26–55.
- Bartmiński J., *Językowe podstawy obrazu świata [Linguistic Foundations of the Image of the World]*, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2006.
- Górny A., *Skleroza boli [Sclerosis harts]*, [w:] „Gazeta Wrocławska”, 16.05.2003.

- Każdej nocy, każdego dnia: antologia polskiej liryki religijnej* [Every night, every day: An anthology of Polish religious poetry], wybór i oprac. B. Ostromęcki, Warszawa 1988, t. 1.
- Kopaliński W., *Słownik symboli* [Symbol Dictionary], Warszawa: Wiedza Powszechna, 1991.
- Pawlicka D., *Olimpijski wieniec dla Anny* [The Olympic Wreath for Anna], [w:] „Gazeta Poznańska”, 24.08.2004.
- Pieśni Wileńszczyzny* [Songs of the Vilnius Region], zebr. i oprac. J. Mincewicz, Olsztyn: Towarzystwo Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej Oddział w Olsztynie, 1992.
- Rymut K., *Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny* [Surnames of Poles: Historical and Etymological Dictionary], Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PWN, 1999, t. 1: A–K.
- Voitovych V.M., *Ukraińska mifolohiia* [Ukrainian Mythology], Kyiv: Lybid, 2002.
- Gumbołdt V., *Izbrannye trudy po yazykoznaniyu* [Selected Works on Linguistics], per. s nem. prof. G.V. Ramishvili, Moskva: Progress, 1984.
- Dal’ V., *Tolkovyy slovar’ zhivogo velikorusskogo yazyka* [The Explanatory Dictionary of the Living Great Russian Language], v 4 tomach, 1903, t. 1: A–Z.
- Demskyi M., *Korotkyi polsko-ukrainskyi slovnyk prysliviv i prykazok* [The Short Polish-Ukrainian Dictionary of Proverbs and Sayings], upor. O. Demska, Drohobych-Kyiv 2013.
- Zhaivoronok V.V., *Znaky ukrainskoi etnokultury: slovnyk-dovidnyk* [Signs of Ukrainian Ethnoculture: Dictionary-Reference], Kyiv: Dovira, 2006.
- Kononenko V.I., *Symvoly ukrainskoi movy* [Symbols of the Ukrainian Language], Ivano-Frankivsk: Plai, 1996.
- Kuzhil’naya S., *Belyj golub’ slovno Dux Svyatoj*, 2011, [v:] Elektronnyj resurs: <https://stih.ru/2011/09/10/3154>.
- Myloradovych V.P., *Zhit’e-byt’e lubenskogo krest’yanina* [Life of the Lubny Peasant], [v:] Ukrainski: narodni viruvannia, poviria, demonolohiia, upor., prym. ta biohraf. narysy A.P. Ponomarova, T.V. Kosminoi, O.O. Boriak, Kyiv: Lybid, 1992, s. 170–341.
- Mokienko V.M., Nikitina T.G., *Bol’shoj slovar’ russkih pogovorok* [The Great Dictionary of Russian Sayings], Moskva: ZAO „OLMA Media Grupp”, 2007.
- Ostroukh V., *Holub myru* [Dove of peace], [v:] Elektronnyi resurs: <http://www.poetryclub.com.ua/getpoem.php?id=945582>.
- Sepir E., *Izbrannye trudy po yazykoznaniyu i kul’turologii* [Selected Works on Linguistics and Cultural Studies], per. s angl. prof. A.E. Kibrika, Moskva: Progress, 1993.
- Ukrainski litni obriady ta pisni* [The Ukrainian Summer Rituals and Songs], upor. A.F. Zavalniuk, Vinnytsia: Nova knyha, 2008, [v:] Elektronnyi resurs: <https://nashe.com.ua/song/18744>.
- Ukrainski narodni prysliv’ia ta prykazky* [The Ukrainian Folk Proverbs and Sayings], upor. V. Bobkova, F. Lavrov, Kyiv: Vyd-vo AN URSSR, 1955.
- Fe’jtor F., *Golub’ Mira* [Dove of peace], 2021, [v:] Elektronnyj resurs: <https://writercenter.ru/library/fentezi/sbornik-stihov/sbornik-stihotvorenij-golub-mira/488060.html>.
- Yasinovska O., *IL NOME DELL’AMORE: Kontsept liubov i slovo liubov u tekstakh Novoho Zavitu* [IL NOME DELL’AMORE: The Concept of Love and the Word Love in the Texts of the New Testament], [v:] „Visnyk Lvivskoho universytetu. Sektsiia filolohichna”, 2000, vyp. 29, s. 152–165.